

Гончарський край

Зміст

Зміст.....	2
Вступ.....	3
Розділ 1	
Географічні передумови виникнення гончарного	
промислу	
1.1 Рельєф.....	5
1.2 Корисні копалини.....	6
Розділ 2	
Технологічний процес домашнього гончарного виробництва	
2.1 Видобуток глини.....	8
2.2 Формування глиняних виробів.....	8
2.3 Сушіння.....	10
2.4 Випалювання виробів.....	10
2.5 Декорація гончарних виробів.....	11
2.6 Реалізація товару.....	12
Розділ 3	
Жінка, яка навчила глину говорити.....	14
Розділ 4	
Учні та послідовники Марини Лівандовської	
1.1 Микола Федорович Мокрицький.....	19
1.2 Микола Микитович Кособура.....	20
1.3 Гончарство і гончарі.....	21
Висновок.....	22
Список використаної літератури.....	23

Вступ

Національна пам'ять виступає важливою складовою самоідентифікації та консолідації народів, що населяють Україну, в єдину громадянську спільноту - Український народ. Відновлення й збереження колективної пам'яті про традиції, бойову й трудову звитягу, історичні традиції сприятиме єднанню громадянства та мобілізації духовних сил й будівничого потенціалу українського народу, його утвердженню як рівноправного суб'єкта міжнародних відносин, збереженню державного ладу та територіальної цілісності України. Національна пам'ять сприятиме творчому використанню історичного досвіду та цивілізаційної спадщини, кращих рис традиційної ментальності українського народу, безперервному духовному зв'язку між поколіннями, вихованню поваги до спільного минулого, гордості за досягнення предків й пошани до їх жертвовності.

Народ позбавлений історичної пам'яті перестає існувати як єдиний живий організм, перетворюється на жалюгідний натовп.

У сучасному світі відбувається активний і складний процес державного і національного відродження багатьох народів, формування їх національної свідомості та самосвідомості. Важливою складовою цього процесу є вивчення культурної спадщини – сукупності успадкованих людством від попередніх поколінь результатів духовної і матеріальної діяльності.

Ремесла, прикладне мистецтво теж частина культурної спадщини українців. Наша робота планувалась як дослідження життєвого шляху народної майстрині Лівановської Марини Тихонівни. Її роботи не були оцінені в достатній мірі сучасниками. Продати їх було не можливо, тому можна сказати, що це було мистецтво в чистому вигляді. На життя вона заробляла так як всі – робила «горшки».

Але пізніше ми розширили свої дослідження, оскільки зрозуміли наскільки важливим для Кривої є гончарство. Фактично це ремесло побудувало село, дозволило йому вижити у складні часи. Ніхто із майстрів не сприймав гончарство як мистецтво, а як засіб до виживання. Робота ця надзвичайно складна, фізично виснажлива, тому коли з'явилась можливість заробляти легшим шляхом, ремесло поступово відмерло.

Та гончарні глини села Крива використовуються і далі. Глиняний кар'єр перебуває в оренді у приватного підприємця Рябця Віталія Володимировича. Зараз із цих глин виготовляють цеглу відразу на двох заводах – Таращанському і Крив'янському.

Тому мета цієї роботи – дослідження культурної спадщини нашого народу. Такою спадщиною для села є роботи народної майстрині Марини Тихонівни Лівандовської, а також роботи і досвід інших гончарів.

Зміст завдань :

- на основі дослідження літературних джерел та розповідей старих гончарів відновити технологічний процес домашнього гончарства ;
- дослідити життя і творчість Лівандовської Марини Тихонівни ;
- вивчити значення гончарного промислу для жителів села.

Перелік використаних методів дослідження :

- опрацювання літературних джерел та інтернет ресурсу із вказаної вище теми ;
- польові дослідження природних умов і ресурсів села та прилеглих територій ;
- етнографічні дослідження – зустрічі із старими гончарами та членами їх сімей.

Розділ 1

Географічні передумови виникнення гончарського промислу

Село Крива розташоване на півночі Таращанського району. Межує із селом Салихою на півночі, Таращею із півдня; на південному сході – Кирдани. З усіх сторін село оточене лісами Бушівського лісництва, Богуславського лісгоспзагу. За 1,6 кілометра від села проходить автомобільна траса Тараща – Київ. Безпосередньо через село дорога міжрайонного значення Тараща – Рокитно.

1.1. Рельєф

Рельєф села Крива є типовим для Придніпровської височини, густо порізаний яружно – балковою сіткою. Глибина ярів може сягати 50 – 100 метрів. Середні рельєфні висоти становлять 200 метрів.

Такий рельєф сформувався на тектонічній структурі - Українському щиті. Докембрійські кристалічні породи перекриті тут відносно малопотужним чохлом осадових порід, а в долинах річок виходить на денну поверхню. Кристалічні породи, що беруть участь в його будові, відслонюються на площі понад 140 тис. кв. км. По довгій осі, що простягаються з північного заходу на південний схід, від Ровенської області до Азовського моря, щит має довжину більш як на 1000 кілометрів. Ширина його між Дніпром і Дністром досягає 250 кілометрів. (Додаток 3).

Сучасна поверхня Українського кристалічного щита, створена, в основному, процесами денудації. Поряд з цим, велику роль у виробленні рельєфу докембрійського фундаменту відіграла тектоніка. Внаслідок коливальних рухів сталося розчленування щита на окремі блоки, утворилися тектонічні западини. В їх межах кристалічний фундамент занурений на глибину 4000 -8000 м.. Западини на протязі цілих геологічних періодів заповнювали моря, в яких осідали потужні товщі осадових порід.

У центральній частині Українського кристалічного щита особливо велике поширення мають сірі порфіровидні або рівномірно – зернисті граніти, що за основними районами їх розповсюдження описують як кіровоградські. Такий граніт має переважно сірий, іноді рожевим або червонуватим завдяки мікрокліну, що входить до його складу.

Серед осадових товщ в Україні поширені відклади палеозойської, мезозойської та кайнозойської груп. Глина ущільнена, сіро- зелена, голубувата, зеленувато – сіра, відноситься до палеозойської групи, кембрійської системи. Саме ці глини за хімічним складом, термостійкістю та структурою ідеально підходять для виготовлення гончарних виробів. Подібні глини, за словами старих гончарів, є у Богуславському районі. Саме це стало передумовою до виникнення і широкого розвитку гончарства у селі Крива.

І це ж стало причиною складностей у викопуванні криниць у цьому населеному пункті, оскільки ущільнені глини відмовляються прокопувати навіть бурові установки.

1.2 Корисні копалини

На корисні копалини село небогате, але й не обділене ними. Основне багатство – будівельні матеріали. Серед них основне – глина гарної якості. Цей матеріал використовують на двох цегельних заводах – Крив’янському та Таращанському. Ще є поклади гончарних глин синюватого кольору. Поклади граніту залягають глибоко і неширокою смугою, тому господарського значення не мають. (Додаток 3).

Розділ 2

Технологічний процес домашнього гончарного виробництва

За публікаціями в старих виданнях та за матеріалами проведених досліджень можливо відтворити традиційну технологію домашнього виготовлення глиняних виробів в селах Таращанського району, зокрема в Кривій.

Наявні джерела містять важливу інформацію про основні технологічні ланки гончарного виробництва (заготівля глини, підготовка формувальної маси, формування глиняних виробів та їх декорування, випалювання), специфіку гончарних знарядь праці й технологічних споруд, асортимент продукції, ареали та способи її реалізації.

Майстрів, які виготовляли побутові вироби з глини, у селі Крива називали « гончарями» або « горшколепами», жінок «горшколепками». Традиційно заняття гончарством крив'яни успадковували від своїх батьків. Навчання хлопців гончарній справі починалось від 12-15 років і тривало приблизно до 18 років, коли вони ставали самостійними майстрами.

Переважна більшість кустарів займалися гончарством у вільний від землеробства час – з листопада по березень. До виробничого процесу залучалась вся сім'я гончара. Члени родини брали участь у заготівлі й підготовці глини, догляданні за сушінням сирих виробів, укладанні й вийманні виробів з горна. Окрім того, жінки писали вироби, і інколи гончарювали.

Технологічний процес домашнього гончарного виробництва крив'янських гончарів складався з кількох основних етапів : 1) видобування глини; 2) приготування формувальної маси; 3) формування глиняних виробів; 4) сушіння; 5) декорування; 6) випалювання виробів. Порівняно з іншими гончарними осередками України тут не було суттєвих відмінностей, окрім деяких локальних особливостей, склалися лише в Кривій і були зумовлені специфікою природних умов, місцевими традиціями, соціально - економічним розвитком села та рівнем життя місцевого населення.

2.1 Видобуток глини

Першим виробничим етапом у гончарній справі є видобування сирови, властивості якої визначальними не лише для формування асортиментного складу продукції, а й для виникнення гончарного осередка взагалі. Про властивості місцевих глин ми вже писали вище. Глину копали лопатою, знявши верхній ґрунту. Місця відбору глини знаходились, переважно, під горами. Кожен гончар знаходив для себе найзручніше місце. Тому таких ям по селу було дуже багато. Глину перевозили на возі, або несли просто на плечах, залежно від статків виробника. Відтоді починався наступний етап технологічного процесу, метою якого було приготування формувальної маси. Він поділявся на такі обов'язкові послідовні операції як «перемерзання», «замочування», «перебирання», «розминання», «набивання», «перестругування», «пересікання», «перебивання». Чим більше таких проміжних операцій зазнавала глина, тим придатнішою для гончарювання вона ставала, оскільки кожна маніпуляція спрямовувалась на поліпшення її фізичних властивостей, вилучення сторонніх домішок. Кілька разів глину перебивали, поки вона не переставала липнути до рук. Така глина була цілком придатною для гончарювання. (Додаток 2).

2.2 Формування глиняних виробів

Безпосередньо виготовленням глиняних виробів у Кривій займалися у житловому приміщенні, переважно взимку і лише в буденні дні. Залежно від того, який саме виріб треба було виготовити, застосовували гончарювання (посуд), ліплення (іграшки), виготовлення у формі (цегла, черепиця).

Для роботи гончарі використовували «круг». Він складався з типових для гончарних осередків України частин: веретена, до якого кріпили два дерев'яні круги: верхній «кружок», який виставляється на висоті лави, діаметром 17 см., та нижній діаметром близько 70 см. Іноді його оббивали

залізом. Матеріалом для виготовлення кругів був дуб. Веретено кріпили до лави за допомогою дерев'яної пластинки – «лисички».

Процес гончарювання в селі Крива нічим не відрізнявся від гончарювання в переважній більшості гончарних осередків України. Босоніж гончар сідав на лаву до гончарного круга, брав одну із грудок, кілька разів перекидав її з руки в руку, доки та не набувала ідеальної форми, розкручував круг із силою, кидав грудку на середину «кружка». Змочивши руки у воді, обхоплював грудку обома руками і здавлював її, надаючи напівкруглої форми і виставляючи точно по центру круга. Не перестаючи обертати верстат, гончар виводив із глини конус, далі закладав у його середину пальці і починав вдавлювати. Ці рухи майстер повторював доти доки не отримував глиняну форму, подібну до чашки з товстими стінками. Подальші рухи залежали від того, який саме виріб гончар планував виготовити. Від того залежала товщина стінок, висота форми, наявність шийки, опуклість боків, закладення вінець. Гончар користувався додатковими пристосуваннями для виведення необхідної форми. З роками процес виготовлення посудних форм відшліфовувався до автоматизму й дозволяв виготовляти тонкостінні вироби, які, насамперед, користувались попитом. Весь цей час він не припиняв обертати гончарний круг. Для виготовлення великих горшків та макітер брали більшу грудку і гончар усю роботу виконував стоячи. Готовий виріб зрізали з гончарного круга, використовуючи «струну», обережно знімали обома руками з кружка й ставили на полицю.

2.3. Сушіння

Сформовані вироби гончарі сушили в житловому приміщенні. Спеціально для цього попід стелею прилаштовували дерев'яні дошки. Кустарі постійно слідкували за ходом сушіння, час від часу перевертаючи глиняні вироби з денця на вінець і навпаки. Улітку глиняні вироби сушили і

вішали на подвір'ї, але ніколи не ставили під відкрите сонячне проміння, яке спричиняло занадто швидке й нерівномірне висихання посуду, і як результат - його тріскання. Так само остерігались протягів, від яких роботу могло деформувати (повести). У середньому тривалість висушування глиняних виробів складала 3-6 днів, залежно від їх розмірів та пори року. Повністю висушені вироби були придатні для їх випалювання в горні.

2.4. Випалювання виробів

Гончарні печі були досить простої конструкції. Будували їх, зазвичай, на косогорі. Стіни обкладали цеглою білою, або нічим взагалі, оскільки рили просто в глині. Кожен горен розділявся на дві частини : черінь, в якому були отвори - « дучки», - для рівномірного надходження вогню ; під ним знаходились двоє « сльосів», в яких розводили вогонь. Над черенем була розташована посудна камера (у ній укладали готові для випалювання глиняні вироби), над посудною камерою знаходився отвір, який створював необхідну для вогню тягу.

Більшість гончарів мали власне горно. Лише найбільш кустарі об'єднувались для спільного будівництва горна.

Укладання посуду в горно було дуже відповідальним етапом гончарного виробництва, оскільки під час випалювання неправильно складені вироби могли завалитися й побитися. Процедура відбувалася за традиційними для українського гончарства правилами. Гончар укладав вироби власноруч. На низ ставив габаритніші, вироби, а зверху на них розташовував вироби меншого розміру ; поміж цих виробів укладав дрібні роботи. Гончарі прагнули використати об'єм посудної камери з максимальною користю.

Випалювання традиційно починали ввечері. Однією з причин є те, що оцей порі гончарю було краще спостерігати за процесом, який відбувався

у посудній камері. Традиційно випалювання закінчувалося вранці. Технологія випалювання гончарних виробів залишалась незмінною впродовж кількох століть. Спершу заповнене горно поступово прогрівали, а далі плавно доводили температуру до максимальної. Коли ж, на думку гончаря, минав пік випалювання, вогонь у горні поступово зменшували до його повного затухання. Для того, щоб визначити, чи достатньо випалились вироби, один із них витягували із горна ще гарячим, перевіряли чи достатньо він випалений і вирішували чи варто продовжувати подальше випалювання горшків. Готові глиняні вироби вибирали після того, як горно повністю вихолодало.

2.5. Декорація гончарних виробів

Гончарні вироби були декоровані і не декоровані. Орнаментували їх за допомогою коров'ячого рога, на кінці якого розжареним дротом пропікали дірку, в яку вставляли кусок гусячого пера довжиною 3 см та різної товщини. Діаметр гусячого пера залежав від того, яку ширину малюнка збирались наносити на посуд. Суміш фарби, яку наносили із рога на вироби, за часів польської держави називали «червінь». На червінь ішов глей червоного, рожевого кольорів, яким жінки в хатах у ті часи мастили земляну підлогу. Глей для оздобы мочили у воді і розмелювали на жорнах. Розведену суміш розводили водою до певної густоти і заливали лійкою в коров'ячий ріг. Сірі миски обливали всередині червоним глеєм, і це називалось «вібільюванням» мисок. Потім наносили малюнок, який називали описка. Пензлик для описки виготовляли із пір'я гусей, курей, висмикнутих із крил або хвоста. Описка виконувалась під час обертання посуду на гончарному крузі. Посуд після висихання на повітрі декорували опискою, а потім випалювали в горні. Розмальовували лише той посуд, який не покривали поливою. Полив'яний посуд не декорувався.

Для виготовлення поливи використовували свинець, який перепалювали. Для виготовлення зеленої поливи використовували мідний дріт або стружку, попередньо перемоловши. Суміш розводили водою, щоб полива не була густою. Якщо шар був товстий, то стінки виробів розривались.

2.6 Реалізація товару

Крив'яни свій товар реалізували на базарах свого і сусідніх районів. Возили на возах у Рокитно, Білу Церкву, Чапаївку і інші базари. Гончарні вироби пакувались на возі солом'яною тільки гончарами. Інші члени сім'ї підносили посуд, солом'яну. Найретельніше гончар пакував вінчики посудин. На дно воза клалися горщики малих розмірів. Зверху на віз пакували миски, ринки, макітри, підвазонники. У більші посудини при пакуванні вкладали вироби менших розмірів. Весь посуд пакувався на возі тільки лежачи на боці. Запаковані на возі вироби покривалися зверху солом'яними матами товщиною 5 см і довжиною 2 м. Щоб посуд не трусився на возі під час їзди, його шнурували щільно. Не зашнурований щільно посуд у дорозі бився.

Торги могли тривати не один день. Тому інколи винаймали місце для ночівлі. На базар не їздили по одному. Найчастіше об'єднувались 2-3 господарі. Та так було не завжди. У важкі часи горшки на базар носили на плечах у мішку. Збували не тільки за гроші, а й міняли на що пощастить. Серед важкої роботи і злиднів було місце і смішному. Цю історію розповіла Закаблуківська Антоніна Олександрівна. Мій батько і сім'я наших сусідів понесли продавати горшки у село П'ятихатки Тетіївського району. Йшли пішки, товар несли в мішках на плечах. Продати не вдавалось, виміняти теж. І ось в останній момент запропонували поміняти на самогон. Іншого виходу не було. Дорога далека, сідали відпочивати, поки дійшли не було ні самогону ні горшків.

Уже у 70-ті роки ХХ ст на базар їздили машиною. Для цього її виписували у колгоспі кілька господарів, і торгували доти, доки не збували весь товар.

Розділ 3

Жінка, яка навчила глину говорити

У 2012 році тарашанщина мала б відзначити 100- річний ювілей народної майстрині, майстра художньої кераміки Марини Тихонівни Лівандовської. Народилась вона у 1912 році у звичайній селянській сім'ї. На долю жінки припали всі потрясіння ХХ століття, що не оминули жодного українського села – дві світові війни, насильницька колективізація, голод 1933 і 1947 років, повоєнна відбудова. Більшу частину свого дорослого життя вона працювала у колгоспній ланці. Вийшла заміж за односельця Лазаря Лівандовського (у дівочтві була Громадська). Згадує жителька села Крива Костенко Лідія Тимофіївна: «Ми родичі - моя мама і Марина двоюрідні. Я була ще зовсім дитиною, але її весілля пам'ятаю ніби сьогодні. Було воно бідним, але дуже веселим. Для нас, дітей, наречена була казковою принцесою, а наречений - велитнем. Кожна дівчина мріяла про таке щастя - весілля.» Перед війною народила двох доньок – Галину і Надію. Та щастя виявилось недовгим. Під час війни чоловік гине, і похований, мабуть, в одній з незлічених братських могил. Місцеві жителі кажуть, що Лазар Лівандовський загинув ще у фінську війну, оскільки в армію він був призваний у 1939 році, і не повернувся. Ще до війни молоде подружжя побудувало будинок. Ось що розповідає про його історію колишній секретар сільської ради Ярина Ковалевська « На початку війни будинок спалили. Жінка з двома дітьми на руках залишилась без даху над головою. Разом із дітьми та сестрою Хаською Марина перебралась у хату чоловікового брата Володимира, який теж був на війні. Там жила його дружина із сином, її сестра з двома дітьми. Місця було дуже мало, але мирились. Побудувати новий будинок сестрам допоміг наречений Хаськи Шкатула Олекса. В ті важкі часи він мав коні і мав можливість таку допомогу надати.» В цьому будинку Марина Тихонівна жила до смерті. Зберігся він і до наших днів. (Додаток 1).

Тож дітей ростила сама, працювала у колгоспі. Це була дуже важка праця за мізерні трудовні. Була ще одна спроба налагодити особисте життя. В житті Марини з'являється другий чоловік. Його прізвище Качалов. Та не його імені ні доброї чи поганої ролі в житті нашої героїні ніхто із її сучасників пригадати не може. Швидше за все щастя він їй не приніс, оскільки скоро в її житті виникає секта. Одне слово, типова біографія колгоспниці тих років. Але було у Марини Тихонівни щось таке, що відрізняло її від односельців. Щоб пояснити це, нам необхідно ще раз повернутися у повоєнну Криву. Тож українське село 40-50-х років: голод, злидні, фізичне виживання. Щоправда, крив'яни мали деяку перевагу – гончарний промисел. Це була реальна можливість додати до сімейного бюджету хоч якусь копійку. До появи у 50-60-х роках фабричного посуду, вироби крив'янських майстрів користувались великим попитом. Насамперед, це були предмети домашнього вжитку: тарілки, миски, глечики, макітри. Майже в кожній хаті був гончарний круг (а то і декілька!) і піч для випалювання готової продукції.

Про поширення крив'янського гончарства говорить один трагічний випадок. Батько майбутнього зятя Лівановської Федір Мокрицький після визволення села у січні 1944 року був одразу мобілізований до лав Радянської Армії. Їх, ненавчених, напівозброєних кинули одразу в саме пекло Корсунь-Шевченківської битви. В першому ж бою він був смертельно поранений, але ще при свідомості встиг переказати жіночкам-селянкам, які його доглядали, найголовніше. Просив запам'ятати прізвище і село, де його слід поховати. “Їдьте до Чапаєвки на базар, - сказав, - і зверніться до людей, які продають глечики. То все мої односельці”. Його передсмертне прохання було виконане. Федора поховали в рідній землі.

А тепер продовжимо розповідь про Марину Тихонівну. Як вже здогадався читач, вона у вільний від примусової колгоспної праці час теж освоювала гончарне ремесло. Але на відміну від своїх земляків, поряд з виготовленням на продаж горщиків і мисок, починає ліпити фігурки людей, тварин, птахів.

Потім створює казкові сюжети. З фінансової точки зору це не мало жодного смислу, бо цим тоді ніхто не цікавився. Тож ми маємо найчесніше з мистецтв, коли воно не вимагає винагороди.

З роками, які минули від перших її творчих спроб, прийшла майстерність. Адже техніка ліплення малих шедеврів Марини Лівандовської досить складна. Всі ці вироби (крім мисок і тарілок) порожнинні. Технологія вимагає, аби частини одного виробу (голова, ноги, тулуб і т. д.) ліпилися окремо, а вже потім з'єднувалися воєдино. Жодними ескізами майстриня не користувалася. Все тримала в уяві. Більше того, майбутні роботи вона стала бачити у снах.

- Вранці я йду до майстерні і вже знаю, що буду ліпити, адже бачила це уві сні, - розповідала Лівандовська.

Це було вже на тому відрізку її життя, коли при Крив'янському цегельному заводі відкривають з ініціативи тодішнього директора Є. С. Бондара гончарний цех. Марина Тихонівна вже вийде на пенсію і зможе більше уваги приділяти улюбленій справі. Десятиріччя – 70-80-і роки – стануть, очевидно, найбільш плідними у її творчості.

На той час керівництво району вже розуміло ціну шедеврів Лівандовської. Мало хто з почесних гостей району повертався до столиці без її виробів.

Чи мала від цього якийсь зиск сама Марія Тихонівна? Розповідають, що лісничий за фігурку лева (дивовижної краси) привіз їй у подяку машину деревних обрізків. Це був рідкісний випадок вдячності. Здебільшого, майстриня отримувала звичайну винагороду – щомісячну зарплату щось із 60 карбованців. Проте були в доробку Лівандовської роботи виконані на замовлення. Це портрети Т.Г. Шевченка для його музею у Каневі. Таких робіт було дві. За кожную із них майстрині заплатили по 80 карбованців. На ті часи це були величезні гроші.

Ми день не вилазимо з печі, а вона за цей час виліплює лише одну фігурку. Отримуємо ж однаково, - ремствували односельці з цегельного заводу. Хто їм міг пояснити, що й цеглярам, і талановитій майстрині художнього гончарства держава платила однаково мало?

Ще один важливий етап життя Марини Тихонівни. Як відомо, на певному етапі життя нашої країни релігія була заборонена. Церкви закривались, але потяг людей до віри в бога це не зупиняло. На зміну офіційним приходили напівлегальні зібрання, які називали сектами. Членом секти християн-п'ятидесятників була і М. Т. Лівандовська та її молодша дочка Галина. Це здійснювало певний відбиток на відношення до них односельців. В селі їх не розуміли, не поважали і відверто насміхались. Дочка мала 9 дітей. Життя було складним, бідним з масою побутових проблем. Але сила віри була надзвичайною. Згадує колишня вчителька Салиської школи В.Д. Костяна «Мені довелося зустрічатися з усі дітьми із цієї сім'ї. Вони не вступали в піонери, комсомол, не співали на уроках співів, не приймали присягу в армії. Для радянських часів це було неприпустимо. Тому кожна така подія була надзвичайною в школі, а, інколи і в межах району. Зрозуміти це в ті часи було неможливо. Ще складніше було зрозуміти їх ставлення до смерті. У дев'ятирічному віці помер від онкозахворювання один із синів Галини. Зрозуміла реакція більшості батьків на таке горе. Та під час похорону у п'ятидесятників не було жодної сльозинки. Тільки пісні і, здавалось, радість.» Тільки зараз, коли ми стали більш толерантними, ми можемо зрозуміти цих людей, і оцінити силу їх віри.

А як склалася доля художніх виробів Марини Лівандовської? Про екзотичні подарунки «від трудящих Таращанського району» ми вже говорили. Якось частина розійшлася по Таращі. Велика кількість зберігалася до початку 90-х років у спеціальній кімнаті Крив'янського цегельного заводу. Саме ці глиняні дива Лівандовської і стали основою експозиції Таращанського історико-краєзнавчого музею.

Померла Марина Тихонівна у 1995 році. Після неї залишилось двоє дочок і десять онуків. Правнуків більше сорока.

Нажаль, ніхто, крім її зятів В. Гурського і М. Мокрицького не продовжив матеріної і бабусиної справи. Не покидає відчуття жалю, що сучасниками мистецтво Лівандовської не до кінця оцінене. Керівництво району не змогло свого часу створити належні умови для праці і популяризувати її творчість. Можливо, на перешкоді було те, що майстриня була членом общини християн-п'ятидесятників, а це владою засуджувалось. Інакше чи не стала б наша землячка в один ряд із такими знаними жінками, як Катерина Білокур і Марія Приймаченко?

Але справа її жива. При районному центрі творчості дітей і юнацтва діє гурток гончарства(керівник – С. Коряко). У районному музеї зібрано десятки робіт майстрині. Її глиняні фігурки випромінюють світло і тепло. Так буває, коли звичайна глина потрапить у геніальні руки.

Розділ 4

Учні та послідовники Марини Лівадовської

4.1 Мокрицький Микола Федорович

Народився Мокрицький Микола Федорович у селі Крива в 1936 році. Крім нього в сім'ї було ще дві молодші сестри – Галина та Катерина. Мати - Софія все життя працювала в колгоспі, померла на початку 70-х років від онкологічної хвороби. Батько офіційно вважається загиблим в роки Великої Вітчизняної війни. Але з його смертю пов'язана цікава і трагічна історія. Розповідає Микола Федорович: «В нашому селі стояла частина, яка приймала участь у Корсунь – Шевченківській битві. Сюди ж потрапили всі односельці, що були мобілізовані вже після відступу німецьких військ. Був серед них і мій батько. Частина потрапила в оточення. Батько виявився серед поранених. Щоб вийти з оточення і не залишити поранених, їх добивали свої ж. І хоч він зміг передати звістку в село про своє поранення, його, як і інших не пощадили. Мати поїхала і привезла батька мертвим. Похоронений він, на відміну від інших наших земляків у рідній землі.»

Микола Федорович має біографію звичайної сільської людини. Служив у Радянській армії. Одружився із Надією Лівандовською. Мали двох синів –Сергія та Леоніда. Нажаль, дружина і старший син вже пішли із життя.

Молодим Микола, як і більшість односельців, робив «горшки». Та життя ставало заможнішим і потреба в глиняному посуді відпала. Ніяких художніх виробів він робити не навчився. Все своє життя працював на місцевому цегельному заводі. Можливо ніколи і не згадав би про свої гончарські навички, якби не рішення тодішнього директора цегельного заводу Євгенія Івановича Бондара, про створення гончарного цеху.

Працювали в ньому двоє людей - Микола Федорович і його теща Марина Тихонівна Лівандовська. Зять виробляв макітри, глечики, підвазонники, а теща втілювала в життя свої мрії – фігури людей, тварин і, навіть, портрети.

Після смерті Марини Тихонівни цех ще якийсь час існував, доки Миколі Федоровичу не стало складно виконувати цю роботу. Молодих послідовників не знайшлося.

Зараз Мокрицький М. Ф вже в поважному віці. Йому у всьому допомагає молодший син та внуки. В селі цього чоловіка поважають за працьовитість і життєву мудрість.

4.2 Микола Микитович Кособура

Не можна не згадати ще одного гончара – Кособуру Миколу Микитовича.

Це людина, яка останньою виготовляла глиняні вироби в домашніх умовах. Він не мав звичного горна, а зроблене із підручних засобів тимчасове пристосування. Микола Микитович не міг робити великі партії виробів для продажу. У нього завжди були замовлення від приватних осіб або установ.

Його дитинство і юність були дуже важкими. Народився Микола Микитович у 1932 році. Сім'я була дуже бідна, тому малого Миколу віддали в найми. Він пас овець у Гурської Марії. Вона була вдовою, мала сина. Коли Микола підріс, став чоловіком цієї жінки. На той час це було дуже дивно, оскільки різниця у віці була відчутною, а вік вітчима і пасинка майже не відрізнявся. Так Микола Микитович став вітчимом Гурського Віктора, майбутнього зятя Марини Лівандовської. Дивним чином всі хто має відношення до гончарства, так чи інакше пов'язані із цією жінкою.

Далі все було звично. Мали трьох дітей – дочку та двох синів: Катерину, Володимира та Анатолія. Жили бідно і не дуже дружно. Марія стала прикладатись до чарки, і померла передчасно. Після її смерті Микола одружився вдруге на жінці, яка не була заміжньою і не мала дітей. Тільки тоді його життя стало спокійним і відносно заможним. Помер Микола Микитович у 2003 році.

4.3 Гончарство і гончарі

Село Крива без перебільшення було гончарським селом. В кожній хаті робились горшки. В кожному дворі був горн. Пояснюється це не тільки природними умовами, а і наявністю попиту на продукцію та відсутністю можливості у селян заробляти іншим шляхом. Тому це ремесло набуло такого великого поширення. Ось кілька історій із життя села.

Молода жителька села Марія, вийшла заміж за мешканця села Кирдани Левченка Григорія. Гончарством він ніколи не займався. Намагався учитись, та не складалось у нього поторишувати з глиною. Сім'я почала будувати будинок, народились діти, мізерних заробітків не вистачало. І тоді Марія вирішила наймати майстра гончара. Вироби робив майстер, а Григорій із дружиною виконували всю допоміжну роботу. Тільки таким чином сім'я змогла добудувати будинок.

Здається, що уміння працювати з глиною передавалось крив'янам з молоком матері. Ще одну історію розповіла Костяна Валентина Дем'янівна. Вона вийшла заміж за жителя села Крива Костяного Михайла Прокоповича. Обоє навчались в інституті. Жили тільки на стипендію (батьків вона не мала зовсім, у нього тільки мати – пенсіонерка). Тому, щоб купити одяг на канікулах робили горшки, потім продавали. Таким чином поповнювали сімейний бюджет.

Висновок

Після проведення досліджень ми зробили висновок, що гончарство в Кривій розвивалось в руслі притаманних українському гончарству тенденцій, зумовлених соціально – економічними й політичними умовами. Технологія виготовлення глиняної продукції крив'янськими гончарями суттєво не відрізняється від технології, характерної для кустарів інших регіонів України. Вони застосовували такі ж способи видобування й підготовки глини, якими користувались гончарі інших осередків промислу; виготовляли глиняні вироби на гончарному крузі, що мав типову для України конструкцію; висушували щойно виготовлені вироби, дотримуючись загальнопоширених правил; випалювали їх у горні, що мав характерну для більшості гончарних осередків будову. Тобто крив'янське гончарство розвивалося в руслі українських етнічних традицій.

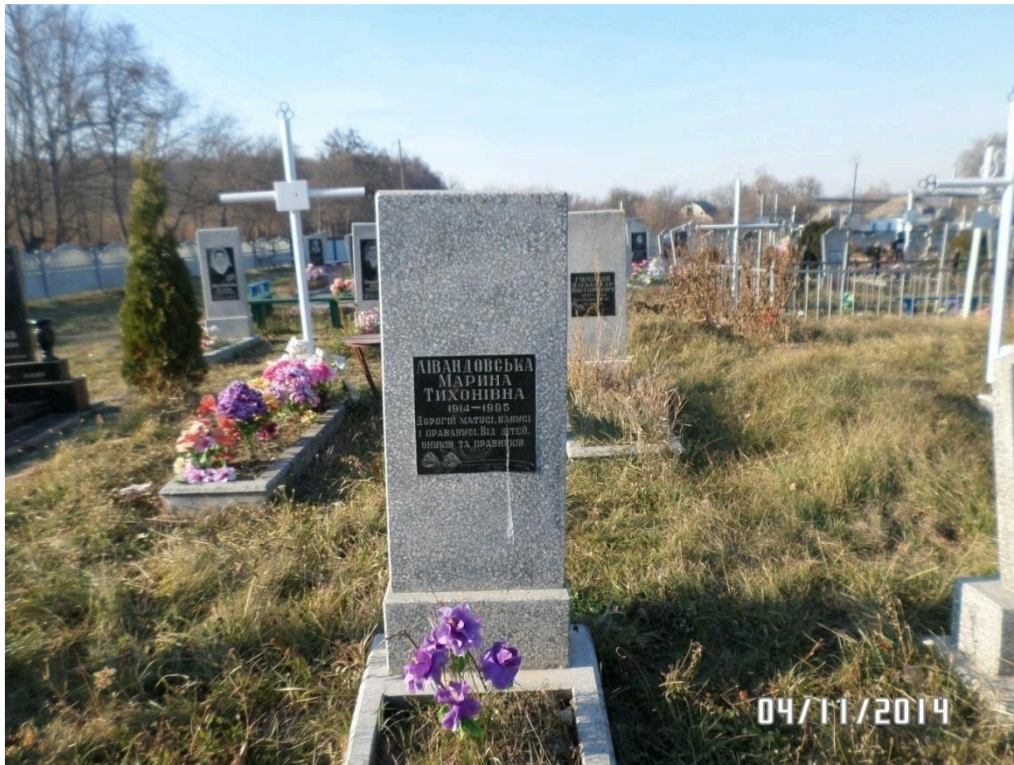
Проте відзначено й певні локальні особливості крив'янського гончарства, зумовлені історичними, природничо – географічними й соціально – економічними умовами. Вони відображені в умовах експлуатації глинищ і зберіганні й обробці глини; у розташуванні горнів переважно біля пагорбів.

Марина Тихонівна Лівандовська це людина, яка не дивлячись на важкі життєві умови, жила в гармонії із собою, оскільки в своїх роботах вона могла виразити все те про, що не могла говорити. Вона залишила нам спадщину, яка є її духовним заповітом. Життя цієї жінки є прикладом відданості своїй улюбленій справі і своїм переконанням. І якщо, навіть, її роботи не стануть відомі всій Україні, ми її земляки, повинні пам'ятати, що поряд з нами жила людина, яка бачила світ іншими очима, і виражала це в глині

Додаток 1

Будинок Марини Лівандовської

Могила Марини Тихонівни

Марина Тихонівна з дочкою Надією

Кобзар і дівчина

Премудра сова у вигляді глечика

Дві ворони

Козак на коні вдивляється у далечинь

Техніку ліплення
деталей посуду і
орнаменту майстриня
розробляла самотужки
протягом довгих років

Три баранці, і всі такі
несхожі

Кобзар і дівчина

Премудра сова у вигляді глечика

Дві ворони

Козак на коні вдивляється у далечінь

Казкові лисичка і журавель

Кажуть, попільничку "П'яниця" майстриня зліпила зі свого близького родича

Кожний ведмідь вибирає здобич на свій смак: хто мед з вулика, а хто — рибу

Формування глиняних виробів

Жінка співає на возі

Відбір глини

Рельеф

Додаток 2

Сушіння готових виробів

Гончарский круг

Правнуки Лівандовської М.Т.